

Arkæologisk Forum

Nr.33
2015



Gæsteskrivent

Rune Iversen og Guus Kroonen*	3
Arkæolingvistik – kan vi bruge sprogvidenskaben til noget?	
Hanna Dahlström og Kirstine Haase	8
Urbaniseringens Møder og Mennesker – introduktion til et forsknings- og formidlingsprojekt	

Tema: neolitisering i Sydsandinavien

Redaktionen	16
Neolitisering i Sydsandinavien Aktuelle vinkler på en af arkæologiens evergreens	
Lasse Sørensen*	17
Nye teoretiske diskurser i neolitiseringsdebatten En identifikation af læringsprocesser, praksisfællesskaber og migrationer	
Søren A. Sørensen*	22
Neolitiseringen set fra et Femern-perspektiv – kontinuitet i rituelle deponeringer fra mesolitikum til neolitikum	
Mats Larsson*	28
A change is gonna come Agency and transformation in the constitution of the Neolithic in Southern Scandinavia	
Lasse Sørensen	32
Endnu et indspark i neolitiseringsdebatten Aktuel status inden for spredningen af agrarsamfundene	
	37
Birgitte L. P. Pantmann	
En personlig udstilling – bag om forskningen på Køge Museum	
Jette Rostock og Ulla Odgaard	42
Arkæologen er løs ... Fagets udviklingsmuligheder set i lyset af undersøgelsen <i>Arkæolog på lokalmuseerne</i>	

*Fagfællebedømt artikel

Neolitisering i Sydsandinavien

Aktuelle vinkler på en af arkæologiens evergreens

Selvom Danmark ikke længere er et landbrugsland, er landbruget et meget synligt erhverv, når man bevæger sig rundt i landet, og landbruget spiller en afgørende rolle i vores historiske identitet. Måske er det netop derfor, at overgangen fra jæger-samler til agerbruger – fra det ukendte til det velkendte – bliver ved med at være både interessant og relevant for den bredere befolkning. For eksempel optræder emnet Ertebøllekultur, omtalt som ”et brud frem mod bondesamfundet”, på grundskolens kulturkanon og er således en obligatorisk del af undervisningen.

Også indenfor arkæologien er denne overgang et emne som får renæssance gang på gang. Neolitiseringsen er nærmest at betragte som et cyklisk fænomen, hvor enhver ny generation af arkæologer/forskere vender tilbage til emnet med nye vinkler og tilgange til materialet, teoretiske såvel som metodiske. Dette skal på ingen måde opfattes negativt, men blot som et udtryk for, at periodens kompleksitet stadig rummer uafklarede aspekter og nuancer.

Derfor har vi i dette nummer af *Arkæologisk Forum* valgt at stille skarpt på neolitiseringsen i Sydsandinavien anno 2015 belyst både gennem forskning og aktuelle udgravninger. For det store spørgsmål er jo stadig: Hvordan blev agerbruget introduceret i Sydsandinavien? Som diffusion, som migration eller som en kombination af de to?

Redaktionen

Nye teoretiske diskurser i neolitiseringsdebatten

En identifikation af læringsprocesser, praksisfællesskaber og migrationer

Agerbrug er en meget kompleks teknologi, som det tager lang tid at lære, hvorfor det er meget usandsynligt, at landbruget ville kunne spredes som en idé. I stedet argumenteres der for, at landbrugets udbredelse i Sydsandinavien var et resultat af migrationer af bønder, som var forbundet med Michelsbergkulturen. Disse bønder havde de rette kompetencer til at lære den lokale jæger-samler-befolkning om agerbruget ved at etablere praksisfællesskaber. Engagementet i praksisfællesskaberne ændrede den materielle kultur og et nyt agerbrugs-samfund opstod i Sydsandinavien.

Formålet med denne artikel er at inddrage nogle nye lærings- og migrationsteoretiske diskurser i forbindelse med diskussionen om hvordan, hvornår og hvorfor agerbruget kom til Sydsandinavien.

Definitioner og domesticering

Et agrarsamfund er ofte defineret som en økonomisk og ideologisk forandring i forhold til et jæger-samler samfund. Men i oldtiden blev jagt, fiskeri og indsamling praktiseret både af jæger-samlere og bønder. Hvad der primært adskiller bønder fra jæger-samlere i en overgangssituation er dyrkning af korn og pasning af husdyrhold året rundt. Selve domesticeringen af dyr og korn er en meget langstrakt proces, der har taget flere tusinde år at gennemføre. Den tog sin begyndelse i Tyrkiet og Levanten i Yngre Dryas (10900-9600 f.Kr.) og blev først tilendebragt i perioden mellem 9600 og 8500 f.Kr. De første beviser på agerbrug i Europa ses i Grækenland omkring 6800 f.Kr. Efter en stilstandsperiode ses flere ekspansioner omkring 6000 til 5300 f.Kr. mod Sydøsteuropa, Balkan og langs Middelhavet. En anden ekspansion går fra Sydøsteuropa mod Centraleuropa omkring 5500 f.Kr. Herefter ses endnu en stilstandsperiode på omkring 1500 år. Agerbruget ekspanderede først længere mod nord og vest omkring 4000 f.Kr.

Hvorfor ekspanderer agerbruget?

Om årsagerne til agerbrugets ekspansioner er der tre forklaringsmodeller; befolkningstilvækst, ressource-tilgængelighed, sociale ændringer eller en kombination af alle tre hypoteser (Sørensen 2014). Generelt har tolkningerne en tendens til at foretrække én forklaring

frem for en anden. Modellerne understreger enten fordelene ved den agrare subsistensøkonomi eller de sociale, ideologiske og magtrelaterede fordele, der kan opnås for et jæger-samler samfund, som påtænker at implementere et agrarsamfund.

Hvordan spreder agerbruget sig?

Diskussionen om overgangen fra et jæger-samler-samfund til et agerbrugssamfund har, i generelle træk, koncentreret sig om tre konkurrerende hovedhypoteser; migration, diffusion/indigenism og integration. De tre hypoteser præger de forskellige neolitiseringsdiskussioner ikke bare i Sydsandinavien, men i hele Europa. Migrationshypotesen argumenterer for, at agerbruget blev indført via en hurtig proces som en konsekvens af en mindre eller større migration. Her er det de migrerende bønder, der er bærere af agerbruget. Diffusionshypotesen tager udgangspunkt i, at der er tale om en gradvis proces, som varer flere hundrede år. I denne hypotese er det jæger-samlere, som er de primære bærere af agerbruget, der bliver optaget som en idé. Tilhængere af integrationshypotesen er en slags kombination af de to første hypoteser, men her er der stadig ikke konsensus om hvem, der introducerede landbruget, og hvor stor en rolle de lokale jæger-samlere spillede i forhold til de indvandrende bønder. I undersøgelsen af om agerbruget spredtes som en idé eller via migrerende bønder forbliver et central spørgsmål ofte overset. Det drejer sig om, hvordan mennesker lærer landbrugs-teknologierne, hvilket kan være med til at nuancere billedet af hvem, der egentlig er de primære bærere af agerbrugets teknologi.

Læring om husdyr og agerbrug

I forbindelse med husdyrhold er det nødvendigt at have et indgående kendskab til, hvordan man opdrætter dyr. Dette er essentiel viden for at kunne kontrollere størrelsen på sit dyrehold. Sådanne beregninger er vigtige i forhold til at kende sit udbytte flere år ud i fremtiden. Samtidigt kan det give et estimat på, hvor meget foder, man skal indsamle til vinteren. Agerbruget er en endnu mere kompleks teknologi. For det første skal der ryddes en del skovarealer for at kunne anlægge marker. Rydningerne skal gennemføres på bestemte steder med de rigtige jordtyper. Dernæst skal man have kendskab til kornsorternes vækststadier samt en detaljeret viden om, hvor meget korn man skal så for at få et udbytte. Når høsten er tilendebragt, skal man rense kornet og udvælge såsæd til de følgende år, hvorfor man også skal have opbevaringsfaciliteter. Svedjebrug har sandsynligvis været måden, hvorpå man ryddede skoven. Men eksperimenter med svedjebrug viser, at en mark bliver udpint og får et lavt kvælstofindhold cirka tre til fire år efter afbrændingen, hvorefter kornudbyttet falder drastisk. Løsningen kan være tilførsel af kvælstoffer i form af husdyrgødning eller braklægning. Der findes tre former for brakmarksstrategier, hvor man regenerer markens kvælstofindhold. Marken kan blive et græsningsareal i et par år, eller til et buskområde i tre til seks år. Derudover kan man reetablere et skovareal, hvilket tager seks til ti år. At brakmarksstrategien har været implementeret af de første bønder i Sydsandinavien kan ses ud fra pollendiagrammerne. Her kan der iagttages et fald i pollen fra urskoven træer, en stigning af pollen fra birk og græsarter samt en større mængde trækulsstøv. Implementeringen af agerbruget har derfor krævet en planlægning flere år ud i fremtiden. Det kan tage årtier at lære alle de læringspraksisser, der følger med denne teknologi.

Læringspraksisser

Generelt kan de agrare teknologier forbindes med mange sagte og især usagte informationer. Når en person kender de agrare teknologier, kan de blive til rutinerede praksisser. Dette danner også grundlaget for sociale aktiviteter, der gentages hver årstid i forbindelse med opdræt af dyr, dyrkning af afgrøder og sikring af vinterfoder. Disse rutiner, som med tiden bliver traditionsbundne, kan forbindes med ufortalte informationer, fordi aktørerne ikke er bevidste om at

tale om dem. Det kan være viden om at kontrollere avlen og antallet af husdyr, eller at kombinere visse kornsorter med en bestemt jordtype. Det er netop disse utallige former for utalte traditionsbundne praksisser, der gør de agrare teknologier så svære at lære. Der kan også være bestemte symbolske og rituelle rutiner og tabuer. Men det kan være forbundet med en vis risiko, hvis man stoler for meget på de traditionsbundne rutiner. Det er derfor nødvendigt at være omstillingsparat, hvis uforudsete omstændigheder opstår. Læringsprocessen er derfor en social proces, der kræver aktiv deltagelse for at kunne implementere de agrare teknologier og få et ordenligt udbytte. Implementeringen kan derfor ændre hele samfund og deres sprog. For jæger-samlere, der vil lære de agrare teknologier, vil skulle lære et helt nyt teknisk sprog, hvilket kan have haft konsekvenser for deres egen identitet. Derudover har jæger-samlerne skullet engagere sig i sociale relationer med grupper af bønder, som havde de rette kompetencer til at kunne foretage en reflekteret vidensdeling med inddragelse af alle de sagte og usagte informationer. En sådan dynamisk deltagelse og udveksling af informationer kan være foregået i forskellige praksisfællesskaber.

Praksisfællesskaber

Praksisfællesskaber er et socialt system af relationer mellem mennesker, aktiviteter og verden, som udvikler sig over tid og i forhold til andre overlappende praksisfællesskaber (Lave & Wenger 1991). I disse fællesskaber foregår der en udveksling af viden og erfaringer. Samtidig kan der ske ændringer af den materielle kultur. For eksempel i forbindelse med implementeringen af agerbruget ville man forvente ændringer i madlavningstraditioner og dermed kan der forekomme nye former og typer af lerkar. Et andet eksempel kunne være agerbrugssamfundenes rydning af skovarealer, hvor man ville forvente en ændring af øksetyperne og deres skæftning. Inden for praksisfællesskaber forhandles viden gennem en proces af aktiv deltagelse og erfaringsudvekslinger. Praksisfællesskaberne er derfor vigtige for læring, mening, identitet og magt. For det første skal deltagerne i praksisfællesskaber interagere med hinanden, hvorved de er med til at skabe normer og relationer gennem gensidigt engagement. For det andet er medlemmer bundet til hinanden ved at have et eller flere fælles mål. For det tredje er det ønskværdigt, at medlemmerne akkumulerer en fælles viden om

Tema: Neolitisering i Sydkandinavien

historie og rutiner over tid, hvilket fører til øgede kompetencer. Derudover er det vigtigt at have et engagement, fordi der kan indledes aktiviteter med andre medlemmer af fællesskabet. Andre elementer er fantasi, som gør personer mere åbne for at udforske nye muligheder, og tilpasning, hvor man effektivt kan udvikle praksisser, sprog, mening og verdenssyn. At være en del af et praksisfællesskab involverer også, at deltagerne går fra en mere perifer position til, over tid, at blive mere centralt placeret i dets hierarki. Men det er afhængigt af de typer af aktiviteter, man er involveret i, samt hvor lang tid man har brugt i praksisfællesskabet. Der foregår således en konstant forhandling om meninger, praksisser og erfaringer i et praksisfællesskab, som vil føre til en ændring af deltagerens identitet. Desuden er der en klar hierarkisk fordeling i et praksisfællesskab, hvor det er personerne med viden og erfaringer, der er bærer af de vigtigste magtpositioner. Hvis mange jægersamlere i Sydkandinavien valgte at indgå i sådanne praksisfællesskaber, ville det have medført en hurtig ændring af deres identitet, sprog, materielle kultur og symbolik. Efterfølgende vil der primært ske en hurtig progression hen imod agrarsamfundenes genstandstyper, traditioner og ideologi. Dannelsen af sådanne praksisfællesskaber mellem migrerende bønder og lokale jægersamlere i Sydkandinavien kan have manifesteret sig i den hurtige ændring af den materielle kultur, som vi kan se i det arkæologiske materiale på overgangen mellem Ertebøllekulturen og Tragtbægerkulturen.

Jægersamlere, der vil deltage i disse praksisfællesskaber, har derfor skullet afgive magt i forhold til bønderne, indtil de selv havde akkumuleret nok viden til at få en højere status. Herefter kunne de etablere nye praksisfællesskaber, hvor de selv blev de ideologiske og kulturelle bærere. For nogle jægersamlere kan underkastelsen i praksisfællesskabet have virket afskrækkende. Men hvis dette betød, at man selv, ens børn eller gruppens unge fik chancen for at få en højere status, kan dette have været en motiverende faktor. Derudover kan bønderne have givet de ledende jægersamlere mere indflydelse i forhold til de erfaringer (f.eks. om jagt, fiskeri og indsamling), de kunne bidrage med i sådanne praksisfællesskaber. Herefter kan det have været lettere at skabe alliancer med andre jægersamlere samfund. En integrering af lokale jægersamlere har sikkert været en nødvendig og helt bevidst strategi,

når de centraleuropæiske pionerbønder kom til Sydkandinavien for at rydde større skovarealer. Et sådant projekt ville kræve et engagement fra mange flere mennesker, end bønderne selv kunne bidrage med. Her kunne jægersamlere spille en aktiv rolle. Med tiden kunne dannelsen af flere parallelle og samtidige praksisfællesskaber være med til at skabe et større netværk, som ville være tæt forbundet gennem sociale relationer og alliancer. Et arkæologisk eksempel på et individ, som kunne være en af skaberne af et nyt agerbrugspraksisfællesskab kunne være Dragsholm manden, fordi hans gravgaver symboliserer, at han både var en bonde, kriger og jæger. De primære og første bærere af de agrare teknologier var derfor bønderne, og ekspansionen af agrarsamfundene hænger nøje sammen med, hvorfor og hvordan de spreder sig.

Migrationsteorier

Migrationer og processerne bag dem er forbundet med visse regler og strukturer, der kan karakteriseres som en del af en større proces, hvor indvandring er en type adfærd, der udføres af en undergruppe inden for en gruppe (Anthony 1990). Sådanne en undergruppe har specifikke mål og fokus på kendte destinationer, hvor de følger allerede rutinerede ruter, og dermed lægger fundamentet for fremtidige netværk. Udløserne for migrationer kan karakteriseres som såkaldte "push" og "pull" faktorer. Push faktorer ville opstå i et oprindelsesområde, hvis der var en eller anden form for stress i et samfund, som kan skyldes klimaændringer, befolkningstilvækst, ressourceknaphed eller konflikter. Der vil således blive skabt et fundament for at finde andre naboområder med såkaldte pull faktorer, hvor der var gunstigere forhold. Samfund, der er udsat for stigende stressfaktorer, vil således begynde at sende små ekspeditioner af f.eks. spejdere ud til nært- eller fjerntliggende egne. Deres opgave er at udforske mulighederne for at skabe alliancer og finde egnede steder til fremtidig beboelse. Stigende stressfaktorer i et oprindelsesområde kan resultere i migration af hele grupper til den nye destination. Pionerbosættelser ville blive placeret på velvalgte steder med mange pull faktorer. Hvis pionererne er succesfulde, kan der iagttages en konsolideringsfase, hvor der anlægges flere bosættelser, og netværket til oprindelsesstedet udbygges og forstærkes gennem flere udvekslinger. Rent arkæologisk skulle man således mene, at den

materielle kultur i oprindelsesområdet ville, via migrationen, blive overført til det nye destinationsområde. Men dette afhænger af grundlæggerpersonen, som bevidst eller ubevidst kan vælge at overføre nogle genstandstyper, mens andre ikke bliver det. Denne udvælgelse kan give en anden materiel kultur, som både har ligheder og forskelle med genstandsmaterialet i oprindelsesområdet.

Migration i det arkæologiske materiale

Der findes fund i Sydsandinavien, der kan være de materielle efterladenskaber fra spejdere, som kommer fra centraleuropæiske agrarsamfund. Det første eksempel er fra indlandspladsen Flintbek i Slesvig-Holsten, hvor der i en grube fandtes korthalsede tragt-bægre, afslagskerner samt en del skiveskrabere (Zich 1993). Trækul fra gruben blev dateret til mellem 4300 og 3900 f.Kr., hvorfor det er en af de ældste Tragt-bægeboplader i Nordtyskland. At der sandsynligvis har været en kontakt mellem agrarsamfundenes spejdere og jæger-samlerbefolkningen, ses ved at der på jægersamlernes kystboplader findes knogler af domesticerede dyr (Sørensen 2014). Et andet eksempel er fra indlandspladsen Oxie 50:1 i Skåne, hvor der i en grube blev fundet neolitiske skår, et slebent øksefragment samt flere forkullede korn, hvoraf et blev dateret til mellem 4200 og 4000 f.Kr. (Brusling 2003). Også i Skåne kan der have foregået en kontakt til lokale jæger-samlere, som giver sig til udtryk i de berømte fund af kornindtryk på Ertebøllekeramikken fra pladserne Løddeborg og Vik (Jennbert 1984). Et tredje eksempel kan ses ud fra et øksedepot, som består af to skolæstøkser og en spidsnakket økse ved Udstolpe på Lolland (Lomborg 1962). Øksedepoter er normalt et karakteristisk træk, der ses hos centraleuropæiske agrarsamfund. Et fjerde eksempel er jadeøkserne, som kan repræsentere en form for deponering, som er foretaget af spejderne. Måske var deponeringerne en symbolsk praksis i forbindelse med etableringen af nye agerbrugssamfund i Sydsandinavien. Importen af skolæstøkserne kan også være udtryk for en kontakt mellem de centraleuropæiske agerbrugskulturer og Ertebølle jæger-samlerne. Men ofte viser skolæstøkserne tegn på kraftige brugsspor på nakkepartierne, og samtidig er de fleste økser fundet i almindelige affaldslag. De centraleuropæiske agerbrugeres oprindelige ideer bag disse eksotiske økser, som status og prestigefulde symboler, kan derfor være gået tabt i et jæger-samler kontaktnetværk.

At agrarsamfundenes spejdere har haft held til at finde egnede områder i Sydsandinavien kan dokumenteres ved at se på fordelingen af de ældste typer af spidsnakkede flint- og bjergartsøkser. Økserne kan dateres til perioden mellem 4000 til 3800 f.Kr., hvorfor de repræsenterer de materielle efterladenskaber fra de første bønder. Pionerbosættelserne kan tydeligt identificeres som små kolonier i bestemte områder af landskabet, hvor de koncentrerer sig i områder med god landbrugsjord. Disse områder er desuden kendetegnet ved at indeholde en forholdsvis lav fundmængde fra den sene Ertebølle-tid. Dette kan tolkes derhen, at pionerbønderne har etableret deres bosættelser i områder, hvor de kunne forvente den mindst mulige konflikt med lokale jæger-samlere. Endvidere placerer de tydeligste koncentrationer af pionerbosættelser sig i nærheden af de flintrige områder i Skåne, på Stevns og i Thy. Her har pionerbønderne forholdsvis hurtigt etableret egentlige flintminer og en systematisk økseproduktion. Den forøgede produktion af økser er, især i Skåne, blevet anvendt til at etablere et større netværk af agrarsamfund i de mere flintfattige områder af Sydsverige.

Hvor kom spejderne og pionerbønderne fra?

Oprindelsesområdet for de migrerende pionerbønder i Sydsandinavien peger i retningen af Michelsbergkulturen ud fra ligheder inden for den materielle kultur. Michelsbergkulturen er dateret til perioden mellem 4400 til 3600 f.Kr. og har en udbredelse, der dækker store dele af Vesteuropa. Push effekten inden for Michelsbergkulturen er stadig uafklaret, men fordelinger af bosættelserne i f.eks. Belgien viser, at der sker en mere intensiv anvendelse af landskabet i århundrederne før 4000 f.Kr. Her kan iagttages flere bosættelser, der placeres i mere marginaliserede områder, hvor landbrugsjorden er ringere. Derudover ses en øget markering af territorier i form af systemgravsanlæg. Et sådant mønster kan hænge sammen med en øget befolkningstæthed og kamp om at få adgang til de bedste landbrugsområder. Alternativet for de fremtidige generationer kunne derfor være forbundet med en egentlig migration mod nye regioner. Det er netop dette scenarie, der ser ud til at være tilfældet omkring 4000 f.Kr. Her kan der iagttages en række samtidige ekspansioner af agrarsamfund til De Britiske Øer, Holland, Nordtyskland og Sydsandinavien, som alle indeholder materielle træk,

Tema: Neolitisering i Sydsandinavien

der peger enten direkte eller indirekte i retning af Michelsbergkulturen.

Foreløbige konklusioner

I denne artikel argumenteres der for, at agerbrug er en meget kompleks teknologi, hvorfor det er meget usandsynligt, at landbruget ville kunne spredes som en idé. I stedet konkluderes det, at landbrugets udbredelse i Sydsandinavien var et resultat af migrationer af mennesker, som enten var direkte eller indirekte forbundet med Michelsbergkulturen. Disse

mennesker havde de rette kompetencer og evner til at lære den indfødte jæger-samler-befolkning om agerbruget ved at etablere praksisfællesskaber, hvilket understøtter teorien om integration mellem disse to befolkningsgrupper. Engagementet i disse praksisfællesskaber ændrede identiteten og den materielle kultur for både de indvandrede bønder og de oprindelige jæger-samlere. Et nyt agerbrugssamfund opstod i Sydsandinavien, som var forbundet i et netværk med andre agrare samfund i Europa.

Litteratur

Anthony, A. 1990

Migration in Archaeology: The Baby and the Bathwater.

American Anthropologist 92. s. 895-914.

Brusling, A. 2003

Oxie 50:1.

Arkeologisk förundersökning 2003.

Malmö stad.

Jennbert, K. 1984

Den Produktiva Gåvan. Tradition och innovation i Sydsandinavien för omkring 5300 år sedan.

Acta Archaeologica Lundensia, Serie 4^o 16, Lund.

Lave, J. & Wenger, E. 1991

Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation.

Cambridge University Press, Cambridge.

Lomborg, E. 1962

Zur Frage der bandkeramischen Einflüsse in Südsandinavien.

Acta Archaeologica, vol. 33. s. 1-38.

Sørensen, L. 2014

From hunter to farmer in Northern Europe – migration and adaptation during the Neolithic and Bronze Age.

Acta Archaeologica, vol. 85. s. 1-2.

Zich, B. 1993

Die Ausgrabungen chronisch gefährdeter Hügelgräber der Stein- und Bronzezeit in Flintbek, Kreis Rendsburg-Eckernförde. Ein Vorbericht.

Offa 1992/93, band 49/50. s. 15-31.

*Fagfællebedømt artikel

Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift der søger at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt. Her kan både arkæologisk faglige og fagpolitiske emner behandles og debatteres.

Skriv til Arkæologisk Forum:

Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag. Kontakt redaktionen, og få råd og vink om indhold, læsere, formaliteter, deadlines m.v.

Fagfællebedømmelse:

Generelt bliver tekster i Arkæologisk Forum fagfællebedømt. Fagfællebedømte artikler er markeret med en stjerne (*) ved forfatternavnet.

Kontakt:

redaktion@archaeology.dk
www.archaeology.dk

© Forfatterne og Arkæologisk Forum.

Artikler, indlæg og billeder må ikke mangfoldiggøres i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen.

Redaktion:

Mette Palm (ansv. redaktør)
Jette Rostock
Bo Jensen
Anna Beck
Ole Thirup Kastholm
Signe Lützu Pedersen
Sara Gjerlevsen
Morten Ravn

Udgiver:

Foreningen af Fagarkæologer – FaF

Forsidebillede:

5000 år gamle fodspor fundet ved udgravning på Femernbæltprojektet.

Foto: Museum Lolland Falster ©

Tryk og oplag:

Holbæk Museum trykker 250 stk.

Arkæologisk Forum udkommer:

maj og november

Abonnement og løssalg private:

165,- kr. årligt (2 numre)

82,50 kr. pr. nummer

ISSN 1399-5545



Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk

Vandskræk!

Danmark. Dette ørige med sine uendelige kyster, et landskab, hvor meget er vand. Vandet giver på den ene side særlige præmisser for færdsel og samfund – alt det maritime – og på den anden side unikke bevaringsforhold for organiske materiale og fossile landskaber – alt det marine.

Derfor er det helt naturligt, at dansk arkæologi har udviklet stærke traditioner indenfor den maritime arkæologi og den marinarkæologiske metode. Fundet af Skuldelevskibene i 1962 var et vendepunkt, ikke alene fordi fundet gav et unikt indblik i senvikingetidens samfund, men også fordi selve udgravningen, dokumentationen og den efterfølgende eksperimentelarkæologiske proces satte nye standarder, som vækkede international bevågenhed – og stadig gør det.

Undersøgelserne ved Skuldelev resulterede i at Nationalmuseet oprettede Skibshistorisk Laboratorium. Dette var igen grundlaget for, at Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter kunne grundlægges i 1993 på en bevilling fra Danmarks Grundforskningsfond. Imidlertid løb pengene ud ti år senere, og da Nationalmuseet ikke ønskede at videreføre det marinarkæologiske engagement, overlod man opgaven til Vikingskibsmuseet. Hertil virksomhedsoverførtes en håndfuld af centrets personale, men det var langtfra alle centrets aktiviteter og tiltag, der kunne videreføres. Ikke mindst uddannelsen af nye marinarkæologer blev en vanskelig opgave at løfte.

I 2003 så det nu sort ud efter 40 års medvind. Landets centrale museum ville ikke have våde fingre, og på Københavns Universitet havde man kort før opgivet Danmarks eneste lektorat i maritim arkæologi, som i øvrigt var uden den praktiske, marinarkæologiske dimension. Derfor blev det hilst velkomment herhjemme såvel som i udlandet, da Syddansk Universitet i 2006 slog dørene op for en international marinarkæologisk kandidatuddannelse. I dag, små ti år senere, har denne uddannelse desværre kun en stakket frist. I 2020 er den varslet lukket, som en del af den ministerielt pålagte "dimensionering" af det humanistiske område. Det er påfaldende, at dimensioneringen hermed rammer et fag, som kun udbydes ét sted i Danmark.

Den manglende vilje til at skabe frugtbare og blivende forsknings- og uddannelsesmæssige rammer for dette væsentlige arkæologiske felt er slående. Det er ikke desto mindre afgørende, at vi her i landet kan uddanne arkæologer med marine kompetencer, der kan tage hånd om de kulturhistoriske interesser, som befinder under vandets overflade. Det er ikke sikkert, at denne uddannelsesopgave varetages bedst på Syddansk Universitet, som i dag. Bedre var det nok, at den i højere grad blev varetaget i et tættere samarbejde med de eksisterende arkæologiske uddannelser i Aarhus og København, hvorved den marinarkæologiske metode kunne forankres solidt i en bredere arkæologisk forståelse.

Men dette er indtil videre ønsketænkning. For nuværende – hvor faktum er truslen om lukning af vores eneste marinarkæologiske uddannelse – må følgende slås fast: Når vi i Danmark skaber så dårlige rammer for varetagelsen af den marine kulturarv, så opfører vi os som en fisk med vandskræk.

Redaktionen